

Karlsson, G. (1999): **Leva som blind. Fenomenologisk-psykologiska undersökningar.** Carlssons Bokförlag, Stockholm, 160 sider.

Anmeldt af *Anne-Mette Bredahl*, psykolog, Beitostølen Helsesportsenter Norge

Hvordan ved man, at man er blind, når man aldrig har set? Hvordan oplever man og lærer man om sin omverden uden synets hjælp? Hvordan klarer man sig som blind i en verden, som er domineret af og tilrettelagt på seendes præmisser? Det er spørgsmål som disse, bogen forsøger at besvare, ud fra kvalitative interviews med mennesker, som har været blinde fra barndommen og/eller, som ikke har nogen bevidst erindring af synsindtryk. Målet er at få belyst ovenstående spørgsmål gennem konkrete og detaljerede beskrivelser og eksempler fra personens daglige erfaringer og overvejelser. At blindhed ikke er som at *leve i mørket*, ligesom det at se ikke er som at *leve i lyset*.

Forfatteren anser syns- og følesansen som helt grundlæggende for menneskets mulighed for at kunne erfare sin omverden. Begge sanser ser han som tæt knyttet til *bevægelse* som helt centralt for at kunne opleve, erfare og konstituere sin omverden. Synet er en meget effektiv fjernsans, som gør det muligt at *tage ting i besiddelse*, før man rent fysisk når frem til dem, det er også muligt at *fortabe sig i/blive opslugt af* synsindtryk. Den taktile sans er dog den sans, der giver os den mest direkte kontakt med vor fysiske omverden.

Når det gælder om at identificere genstande har synssansen et klart fortrin. Synet giver os en umiddelbar kontekstuel ramme, som gør dette enklere, ser man f.eks. et kontormiljø, har man erfaring med, hvilke genstande man kan forvente at møde der. Som blind kræver det en anderledes (kognitiv) proces, hvor man må huske, hvilke genstande der hører til i et kontormiljø.

Også når det gælder oplevelse af perspektiv og distance er synet uvurderligt. For en person, som aldrig har set, kan det forekomme mærkeligt, at man ikke kan se både for- og bagside af en person på en gang. Ligesom det kan forekomme at være et mysterium, at man kan se noget, som er så langt væk, at man ikke kan røre ved det? man kan jo ikke binde sin sko på afstand! Seende kan gøre noget på afstand, og de kan påpege ting, man som blind ikke har mulighed for at efterprøve, som f.eks. *du har en plet på blusen!* eller *træet er højere end vort hus*.

Høresansen er naturligvis også af stor betydning, men giver os vigtig, men indirekte, information om omverden. En lyd kan fungere som en indikation på en hændelse eller genstand, men det kan i og for sig også være en båndoptagelse. Mennesker med synshandicap bruger tydeligvis hørelsen på en anden måde end seende gør. Der fortælles således i interviewene om, hvordan det er mulig at høre genstande, som f.eks. en parkeret bil, en dør eller et vindue.

Bogens andet kapitel beskæftiger sig med blindes rumoplevelse og oplevelse af genstande. Hvordan får man en oplevelse af genstande, som er vældig store, skrøbelige, langt væk eller

«abstrakte», som f.eks. den kinesiske mur, et spindelvæv, himlen eller horisonten? Her kan man som blind i langt højere grad basere sig på seendes beskrivelser og tolkninger af det sansede, uden mulighed for at gøre sine egne erfaringer. Hvad vil det sige, at himlen er blå? Hvad er blå? Og hvad er det, som er blåt? Hvor slutter himlen? Du siger, at skyer ligner bomuld, vil det da sige, at de føles ligesom bomuld?

Tredje kapitel berører overvejelser og eksempler på blinde menneskers kropsoplevelse, blandt andet med baggrund i Merleau-Pontys mere generelle betragtninger. Noget af det særlige ved at være blind er, at man kan opleve sin krop som objektiviseret og vurderet uden at have mulighed for helt at forstå eller gøre sine egne vurderinger (ved at se sig i spejlet, eller spejle sig i andre). Hvad er pænt? Hvad er det, som gør det pænt? *Pænt* er vurderinger baseret på visuelle komponenter, man som blind står udenfor, det der føles godt er jo ikke nødvendigvis det som vurderes som *pænt*.

Som blind er det at lære sociale spilleregler og kropssprog ikke nogen enkel sag. Ofte vil disse være tillærte, opleves som meningsløse eller måske være direkte i modstrid med det, som er praktisk for en blind f.eks. at spise kotelet med kniv og gaffel og ikke med fingrene, eller at «se» på en person, man taler med, selv om man ville høre bedre, hvis man vendte øret til. Fysisk aktivitet fremhæves her som en måde at give en blind person en kropslig og psykologisk tryghed, sikkerhed og velbefindende, men også som en måde at opleve sin krop ikke bare som noget, der vurderes, at gøre ting rigtigt eller forkert.

At orientere sig og komme omkring (fra A til B) kræver ikke bare, at man ved, at man er på A, men også hvordan A rumligt befinder sig i relation til B. Karlsson fremhæver, hvordan også blinde må benytte sig af orienteringspunkter i omverdenen, men hovedsageligt baseret på lyd, følelse eller lugt. Ofte er disse orienteringspunkter en blanding af konventionelle kendemærker som trapper og kantsten, men også personlige kendemærker af mere diffus eller personlig karakter, som kan være vanskeligere at beskrive og videregive. At færdes som blind kræver en høj grad af koncentration, både kognitivt og kropsligt. For at et miljø skal opleves som (vel-) kendt, må man være i stand til aktivt kognitivt at memorere det. Som seende bruger man typisk de store linjer som kendemærker for at færdes, som f.eks. tredje vej på venstre hånd eller lige over for den hvide kirke. Som blind derimod er man afhængig af de mindre, så som en græskant eller lugt fra pølsevogn. Personers «orienteringskort» kan derfor være meget forskellige.

Bogens to sidste kapitler omhandler *At leve i en verden indrettet til og af seende* og *Stigmatisering*. Han kommer ind på, hvordan blinde i sociale sammenhænge er mere prisgivede og har vanskeligere ved at begå sig. Hvordan etableres den første kontakt? Har man sit syn i behold, er dette utroligt effektivt, når man skal orientere sig blandt folk og få et indtryk af, hvem man kunne tænke sig at komme i kontakt med og hvem, som ser imødekommende ud. Generelt kan man sige, at seende bombarderes med information, hvor blinde i langt højere grad er afhængig af at blive præsenteret for sine valgmuligheder.

Kapitlet omhandlende *Stigmatisering*, beskriver synshandicappedes oplevelse af, hvordan seende møder dem på en kravløs måde eller møder dem fuld af beundring over, at blinde kan klare de mest dagligdags ting (*kan du selv lave mad?*). *Stereotypisering*, hvor alle blinde be-

tragtes som en gruppe (*jeg kørte også med en anden blind forleden dag og han...*), eller *kollektivisering*, hvor den enkelte synshandicappede opleves som repræsentant for alle synshandicappede (*hvis jeg siger nej tak til hjælp så kan det være, at de ikke tør tilbyde en anden blind hjælp som måske trænger...*). Dette kapitel oplever jeg som bogens svageste punkt. Det er et for stort og komplekst tema til at blive uddybende behandlet på så relativt få sider.

Som helhed vil jeg sige, at bogen er interessant læsning ikke bare for at lære mere om blinde menneskers lærings- og erfaringsverden, men lige så meget for at få almen viden om synets betydning. Bogen er krydret med eksempler og citater fra interviewene, som gør den letlæst, inspirerende og tankevækkende.

Forfatteren Gunnar Karlsson er docent og læg psykoterapeut, arbejder som forsker på Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet. Har også skrevet «Psychological Qualitative Research from a Phenomenological Perspective» (1993).